

HUMANITIES

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2021.7.1.15>JĘZYKOWO-KULTUROWY ASPEKT DIALEKTU WE WSPÓŁCZESNEJ
WŁOSKIEJ PROZIE ARTYSTYCZNEJ**Kristina Bumar***aspirant Katedry Filologii Hiszpańskiej i Francuskiej
Kijowskiego Narodowego Uniwersytetu Lingwistycznego
(Kijów, Ukraina)*

ORCID ID: 0000-0003-3857-3317

E-mail: faskristinaber@gmail.com

Adnotacja. Artykuł omawia dialekty współczesnej włoskiej prozy artystycznej oraz ich reprodukcję i cechy funkcjonowania w tekście artystycznym przez włoskich pisarzy. We włoskiej fikcji autorzy używają dialektizmów, aby pokazać mowę bohaterów i jak najbliższej tekstu pisanego do ludowej mowy potocznej. Okazuje się, że dialekt włoski ma pewien zakres zastosowania, dlatego pisarze wprowadzają je do tekstu, zwykle w mowie mówionej, domowej, głównie dialogicznej. W związku z tym dialektyzmy mają znaczenie funkcjonalno-stylistyczne, znaczenie emocjonalnie ekspresyjne i szacunkowe, przeciwstawiając się słowom o wyższym i neutralnym zabarwieniu. W kwestii etymologii dialektów języka włoskiego socjolingwistyka wyjaśnia, że przestrzeń społeczno-kulturowa Włoch pozostaje mocno związana z jej geografiami, historią i sytuacją językową. Analiza wykazała, że za pomocą dialektu włoscy pisarze pokazują różnicę między różnymi grupami ludności Włoch.

Słowa kluczowe: dialekt, język włoski, tekst artystyczny, słownictwo społecznie oznaczone, kultura, lingwokultura.

LINGUOCULTURAL ASPECT OF THE DIALECT IN MODERN ITALIAN PROSE

Kristina Bumar*Postgraduate Student at the Department of Spanish and French Philology
Kyiv National Linguistic University (Kyiv, Ukraine)*

ORCID ID: 0000-0003-3857-3317

faskristinaber@gmail.com

Abstract. The paper considers the dialects of modern Italian fiction and its reproduction and features of functioning in the literary text by Italian writers. In Italian fiction, the authors use dialectisms in order to express the speech of the characters and bring the written text as close as possible to the vernacular. It was found that the Italian dialect has a certain scope, so writers introduce it into the text, usually in oral, everyday, mostly dialogic language. In this regard, dialectisms have a functional and stylistic meaning, emotionally expressive and evaluative meaning, as opposed to words of a higher and neutral color. In terms of the genesis of dialects of Italian fiction, sociolinguistics explains that Italy's sociocultural space remains strongly tied to its geography, history, and linguistic situation. The analysis revealed that with the help of dialect Italian writers show the difference between different segments of the population of Italy.

Key words: dialect, Italian language, literary text, socially marked vocabulary, culture, linguistic culture.

ЛІНГВОКУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ ДІАЛЕКТУ
У СУЧАСНІЙ ІТАЛІЙСЬКІЙ ХУДОЖНІЙ ПРОЗІ**Крістіна Бумар***аспірант кафедри іспанської та французької філології
Київського національного лінгвістичного університету
(Київ, Україна)*

ORCID ID: 0000-0003-3857-3317

Email: faskristinaber@gmail.com

Анотація. У статті розглядаються діалекти сучасної італійської художньої прози та їхнє відтворення та особливості функціонування в художньому тексті італійськими письменниками. В італійській художній літературі автори використовують діалектизми з метою проявлення мовлення персонажів і максимального наближення письмового тексту до народної просторічної мови. Виявлено, що італійський діалект має певну сферу живання,

тому письменники уводять їх у текст, як правило, в усній, побутовій, переважно діалогічній мові. У зв'язку із цим діалектизи мають функціонально-стилістичне, емоційно-експресивне й оцінне значення, протиставляючись словам вищого й нейтрального забарвлення. У питанні етимології діалектів італійської мови соціолінгвістика пояснює, що соціокультурний простір Італії залишається міцно прив'язаним до її географії, історії та мовної ситуації. Аналіз виявив, що за допомогою діалекту італійські письменники показують різницю між різними верствами населення Італії.

Ключові слова: діалект, італійська мова, художній текст, соціально маркована лексика, культура, лінгвокультура.

Вступ. Характерною рисою сучасного італійського художнього прозового твору є вживання різноманітних лексичних груп словникового складу мови, адже поруч із загальноживаними словами функціонують лексичні одиниці, використання яких обмежене. Так, сучасні італійські письменники схильні до активного вживання різноманітних соціолектів і діалектів.

Зазначимо, що італійський діалект – це самостійна лінгвістична система, що має свої лексичні, граматичні, фонетичні особливості, історію розвитку й літературну традицію, відмінну від національної мови й не використовувану в офіційному мовленні.

А. Каміллері є одним із найяскравіших і найперших літературних діячів, найголовнішою рисою стилю якого стало саме змішування в тексті розмовної італійської мови й сицилійського діалекту. Саме Каміллері задав тренд у сучасній італійській літературі на діалект. У детективах про комісара Монтальбано він майстерно використовував у деяких фрагментах текстів чистий сицилійський діалект, а частіше стилізуючи його так, щоб він був зрозумілий італійському читачеві без виносок і приміток. В італійській лінгвістичній і літературознавчій традиції з'явився термін *cammillerismo* («каміллерізм») – з позначкою «іронічно» він включений як неологізм у Трессані – найбільшу італійську універсальну енциклопедію (Трессані, 2020). Це, безумовно, свідчить про провідну роль А. Каміллері в розвитку використання будь-яких діалектизмів у сучасній італійській художній прозі.

Після надзвичайного успіху серії романів та оповідань А. Каміллері про комісара поліції Сальво Монтальбано використання діалектів у художньому тексті набуло сили у творах Дж. Де Катальдо, П. Буттафуоко, С. Ніффої, Т. Скарпа (Дардано, 2008: 60–61).

Італійський письменник П. Леві, вживаючи у своїх творах діалектизи, вважав, що діалект є невичерпним резервуаром для письменника, багатого та живою мовою на відміну від італійської літературної мови. І, таким чином, митець мав на меті відновити літературну гідність діалекту. Саме тому в його романі «La chiave a stelle» діалект є основним у мовленні головного персонажа, що проявляється як у лексиці, так і в синтаксисі, а також під час використання ідіоматичних виразів (Віллата, 2018: 46).

У сучасній італійській художній прозі існують різні ступені текстового змішування літературної італійської мови й діалектів.

Романи сучасного італійського автора Р. Савіано написані на літературній нормативній італійській, а неаполітанський діалект представлений виключно вкрапленнями – і це невипадково, оскільки в його романі «Гоморра» йдеться про журналістське розслідування, яке має бути зрозуміле всім, а рідкі неаполітанські діалектизи нюансують смисли, не ускладнюючи в такому разі сприйняття тексту. Якби автор обрав іншу мовну пропорцію, «Гоморра», напевно, позбулася б питомої частки читачів, оскільки для більшості частина змісту залишилася б незрозумілою, адже твір насичений реаліями й жаргонізмами світу нелегального бізнесу й наркотрафіку (Географія, 2020).

Наприклад, роман Р. Савіано «Paranza dei bambini» рясніє діалектними словами й жаргонними виразами. У післямові автор зауважує, що він хотів «використати силу живої розмовної мови, реконструюючи її в мові письмовій (Савіано, 2016: 195), дозволяючи собі подекуди відходити від класичного неаполітанського діалекту, стилізуючи його з огляду на художній текст, тому вхопити різницю між класичним і стилізованим діалектом досить складно.

Доречно розрізнити різні ступені вживання діалектів у сучасній художній літературі. М. Дардано (Дардано, 2008) пропонує такі типи діалектності у художньому тексті.

Перший тип – діалектизи нульового ступеня, тобто використання подібностей, порівнянь, ідіом, прислів'їв, які, як припускається, були створені на діалекті й з'являються італійською мовою не без регіонального тону. Другий тип – діалектизи, викликані локальними ситуаціями: особливі оповідальні ситуації (описи персонажів і місцевого середовища, їжі, ремесла, традицій, тем, що стосуються сексу тощо). Третій тип – діалектизи-прапори. Оповідач використовує діалектизи-прапори для позначення слів «дух» і «характер» регіональної реальності (Дардано, 2008: 162–163).

Такі типи діалектизмів, запропоновані Дардано, притаманні італійському художньому тексту через свою поліфункціональність і полікультурність, створюючи в тексті відповідну атмосферу.

Соціальна діалектологія італійської мови й італійського художнього тексту розгортається в працях таких вчених, як: М. Дардано, Дж. Френгвеллі, Дж. Девото, Г. Берутто, Т. де Мауро, Р. Амброджо, Ф. Аволіо, Г. Санга, А. Менаріні, Е. Ферреро, П. Кампорезі, Дж. Беккарія, Е. Банфі, М. Кортелаццо, Л. Ковері, Р. Джакалоне, Дж. Маркато, В. Колетті й інші.

Метою представленого дослідження є виявлення діалектизмів у сучасному італійському тексті й осмислення їхньої поняттєвої сутності, особливостей уживання сучасними італійськими авторами та їх представлення в тексті.

Досягнення мети дослідження передбачає вирішення таких завдань:

- 1) визначити різновиди й функціонування діалектизмів в італійському художньому тексті з огляду на соціальну діалектологію;
- 2) схарактеризувати лінгвокультурну значущість італійського діалекту;
- 3) дослідити й проаналізувати вживання італійськими авторами діалектизмів у сучасному італійському художньому тексті.

Основна частина. Італійські письменники ХХ – початку ХХІ століття мають різні мотиви для вживання діалектизмів в італійському художньому прозовому тексті. До шістдесятих років ХХ століття, зокрема у творах неореалістичної течії (А. Моравія, К. Бернарді), діалект відповідав потребі правдивого зображення персонажів. Віднедавна, із розвитком суспільства й зміною в ньому ролі соціально маркованої лексики, діалекти почали представляти жваву, а часом і грайливу альтернативу нормативній італійській мові. Інколи діалекти виконують міметичну функцію.

У деяких текстах італійських авторів ми знаходимо певні ідіоми, фразеологізми, приклади мовлення, традиції та культури, в яких важко віднайти зв'язок зі стандартною італійською мовою та культурою (Е. Ферранте, С. Перелла, П. Ді Паоло). Таким чином, Італія перетворилася з діалектно роздробленої території на країну, яка поляризувалась між використанням нормативної італійської мови, з одного боку, і збереженням діалектів, – з іншого (Сакко, 2016). Приміром, розглянувши лише один регіон Італії – Лігурію, – можемо знайти там понад десять різних діалектів: лігурійський, лігурійсько-альпійський, західнолігурійський, дженовезе, мепіанський, східнолігурійський, савонський і діалект провінції Ла Спеція (Аволіо, 2009). І так у кожному регіоні Італії. Однак у таких двох полюсів немає чітких кордонів, вони перетинаються, коли місцеві говірки й національна мова змішуються.

Наприклад, романи Е. Ферранте із циклу «Неаполітанський квартет» є зразком взаємозв'язку італійської мови й діалекту (зокрема неаполітанського) від повоєнних років дотепер, тобто не буде перебільшенням твердження, що твори є самоаналізом письменниці про мову, адже вони містять приклади уявлень про те, як розвивається сучасна взаємодія італійської національної мовної системи з діалектами.

Діалект у романах Ферранте – це винятково важлива характеристика персонажа та його поведінки, а тема мови міцно пов'язана з темою освіти. Освіта й мова для персонажів визначають долю. Можливість і неможливість одержати освіту відкриває прірву між головними персонажами – Еленою та Лілою, а їхня навмисна відмова від діалекту (Елена) і літературної мови (Ліла) у ключових епізодах романів прірву збільшує. Літературна мова й діалект стають свого роду діагнозом для персонажів-неаполітанців: так, на діалекті в Е. Ферранте говорять не просто персонажі, а нещастя, злидні, надриг, відчай, насильство, лють. Водночас важливо, що самого діалекту в тексті практично не чути, адже героїня-оповідачка протягом усього життя намагається втекти від таких його супутників (Географія, 2020).

Найголовніше, що, можливо, є ключовою інтенцією та вектором у творах Е. Ферранте, – це те, що авторка не пише свої твори на діалекті, вона залишає деякі діалектні маркери в обсягній лексиці (*“strunz”* (придурок) – одна з найпоширеніших лексем у тексті), трохи в експресіонізмі, що забарвлює певні слова (*“saiettere”* (припиняти) – лексема, завдяки якій дон Акіле Караччі відтворює злочини), і інколи під семантичним відтінком жаргонізмів (*“lupini fradici”*, *“i soldi corrono e si crea fatica”* – говорить батько Елени перед початком громадських робіт у Неаполі. Пасквале заявляє про свою любов до Ліли, покинувши будівельний майданчик, *“macchiato di fatica”*) тощо.

Таким чином, діалектні маркери в іншій соціально маркованій лексиці є ознакою формування лексичних гібридів, які функціонують у творах Е. Ферранте для того, щоб діалект не відривався від мовлення персонажів твору, а відбивався на всіх рівнях лексики.

У тексті творів письменниці діалект також є вкрапленням у діалоги персонажів. До того ж Ферранте вдається до передачі діалекту прийомом транскрибування в описі ситуацій, насичених негативними емоціями персонажів з їхніми взаємними образами (Leggere Elena Ferrante, 2016): *strunz* (придурок), *ricchione* (гей), *tàmmaro* (село, неук), *uommen 'e mmerd* (гівнюк). Е. Ферранте не переписує все речення на діалекті, а вживає лише окремі лексеми-лайки, як-от у зверненні Ліли до Енцо:

“M'ha toccata, hai visto? A me, chillu strunz. Meno male che non c'era Rino. Se lo fa un'altra volta, è morto” (“Storia di chi fugge e di chi reste”). – Він доторкнувся до мене, ти бачив? До мене, *мой придурок*. На щастя, Ріно не було. Якщо він зробить це знову, він труп.

Lasciami il braccio immediatamente, strunz (“Storia di chi fugge e di chi reste”). – Негайно відпусти мою руку, *придурок*.

Е. Ферранте робить діалект атрибутом персонажів, їхньою невід'ємною рисою, але самі речення на діалекті не відтворює:

Lila parlava sempre in dialetto come noi tutti ma all'occorrenza sfoderava un italiano da libro, ricorrendo anche a parole come avvezzo, lussureggiante, ben volentieri (“L'amica geniale”). – Ліла завжди говорила на діалекті, як усі ми, але за необхідності демонструвала книгу італійською мовою, також удаючись до таких слів, як «звична», «пишна», «охоче».

Ha provato a ribattere ma l'ha fatto confusamente, in imbarazzo, un po' in dialetto, un po' in italiano (“L'amica geniale”). – Він хотів було дати мені належну відсіч, але зміг лише пробурчати щось нерозбірливо, плутаючись у словах і перемішуючи діалектні вислови із загальноживаними італійськими (переклад Л. Котляр).

Lila faceva a mente calcoli complicatissimi, nei suoi dettati non c'era nemmeno un errore, parlava sempre in dialetto come noi tutti ma all'occorrenza sfoderava un italiano da libro (“L’amica geniale”). – Ліла могла подумки виконувати неймовірно складні розрахунки, в її диктантах не було жодної помилки; розмовляла вона, як і ми всі, на діалекті, але за нагоди могла перейти на грамотну літературну італійську (переклад Л. Котляр).

Lui mi sentì nella voce poco dialetto, notò la frase lunga, i congiuntivi, e perse la calma (“Storia del nuovo cognome”). – Він почув мій тихий діалектний голос, помітив довге підрядне речення та втратив спокій.

[...] *passai al dialetto senza accorgermene, scaricai insulti sui poliziotti* (“Storia della bambina perduta”). – [...] я перейшла на діалект, сама того не усвідомлюючи, вивантажувала образи на поліціантів.

E quindi, tornando di colpo al dialetto, mi consigliò di fidanzarmi con Gino, ma a patto che per tutta l'estate lui accettasse di comprare il gelato a me, a lei e a Carmela (“Storia della bambina perduta”). – А потім, раптом повернувшись до діалекту, він порадив мені заручитися з Джіно, але за умови, що все літо він погодиться купувати морозиво для мене, нього й Кармели.

[...] *gli strillò come se fosse un adulto, in dialetto: vuoi stare un poco fermo, ti devo prendere a schiaffi, perché mi vuoi rovinare la vita così* (“Storia di chi fugge e di chi reste”) – [...] на діалекті крикнув він на нього, ніби він уже дорослий: якщо хочеш залишитися, я повинна дати тобі ляпас, бо ти хочеш зруйнувати моє життя.

Lanciava insulti nel dialetto peggiore della strada, così gravi che a sentirli mi venivano pensieri d'ordine e di rispetto, non mi pareva giusto che trattasse i grandi a quel modo, anche suo fratello (“L’amica geniale”). – Ліла обдурвала всіх удома найбруднішою лайкою на діалекті, такими образливими словами, що мені було соромно за неї (переклад Л. Котляр).

У творах Е. Ферранте значну роль у розвитку характерів персонажів відіграє їхнє оточення, а вибір мови – це питання самоідентифікації, яке впливає на уявлення оточення про головного персонажа (Сакко, 2016).

Повна протилежність відбувається з використанням діалекту у творах А. Каміллері. У збірці “Un mese con Moltalbano” зустрічається певна кількість сицилійських діалектизмів, які використовуються в мові персонажів і в словах автора.

Каміллері у своїх творах вживає широкий лінгвістичний репертуар – від нормативної італійської мови до сицилійського діалекту, через регіональну італійську (діатопічний варіант), народну італійську (діастратичний варіант) і використання розмов або термінів, притаманних бюрократичній мові (діафазний варіант) (Трессані, 2011). Такі мовні варіанти допомагають схарактеризувати різних персонажів творів і роблять їх лінгвістично впізнаваними в очах читача (Трессані, 2011).

Сицилійський діалект зберігає свою стійкість і міцність як засіб неформального спілкування. У художню літературу він проникає у вигляді діалектизмів, відбиваючи словотвірні, морфологічні, синтаксичні, семантичні й інші особливості, притаманні сицилійському діалекту й перенесені на італійську мову (Богомолова, 2018: 71).

На відміну від Е. Ферранте А. Каміллері використовує сицилійський діалект як у мовленні персонажів, так і в мовленні оповідача твору.

Добре знаючи Сицилію, А. Каміллері хоче відтворити її життя. Навіть в описі того, що становить головну проблему острова – мафії Каміллері, він знаходить свій іронічно-гротескний тон, що свідчить про інше розуміння злочину, ніж, наприклад, у творах Л. Шаші. У творах Каміллері мафія – це неминуче, але переможне зло. У його прозі злочинець завжди знайдений, навіть якщо якісь обставини заважають його покаранню. Сам злочин часто зрозумілий читачеві, немов майже розрахований на спочутливе відношення. Авторська інтенція А. Каміллері – не ділити дійсність на італійську й сицилійську, а з'єднати їх (Богомолова, 2018: 72).

Проза сицилійського автора мало насичена риторичними фігурами, тропами й більш орієнтована на усну розмовну мову, в якій спостерігається значна кількість просторіччя, розмовної та діалектної лексики. Діалектизми в мові детективних оповідань А. Каміллері проявляються на всіх рівнях. Найявніший фонетичного аспекту представлених у творах Каміллері діалектизмів наповнює текст особливим сицилійським «звучанням», що передається порівняно іншою італійською мовою, графікою, наприклад, вживанням графеми “j” та знаків наголосу: *càppisi* “capsule” (капсули), *càvudo* “caldo” (тепліший), *jorno* “giorno” (день), *peju* “peggio” (гірше), *jènniro* “genero” (зять).

Зміни на фонетичному рівні лексеми часто представлені в повному обсязі – *aviva* “avere” (мати), *faciva* “fare” (робити), *pirsuna* “persona” (людина), *biniditta* “benedetta” (благословенний), *pirchi* “perchè” (тому що), *cùrriri* “correre” (бігти). Іноді частково – *linzòlo* “lenzuolo” (простирадло), *poviro* “povero” (бідний), *novamente* “nuovamenti” (знову), – що, відповідно, є проявом сицилійської системи голосних звуків.

Діалектизми в прозі А. Каміллері використовуються в художніх цілях, однак наявна не лише сицилійська говірка. У збірці оповідань “Un mese con Moltalbano” автор обробляє елементи розмовної мови, сільського просторіччя та прикрашає ними тексти загальною італійською мовою, тобто гібридує мовлення своїх персонажів, як і Ферранте:

Nivuro – “nero” (ім.), чорний; *mezzojorno* – “mezzogiorno” (ім.), полудень; *arrispondere* – “rispondere” (ім.), відповідати; *matina* – “mattina” (ім.), ранок; *poviro* – “povero” (ім.), бідний; *nova nova* – “nuovo” (ім.), новий; *sapiri* – “sapere” (ім.), знати, вміти; *bih* – “ih” (ім.), фу!; *camurria* – “scocciatura” (ім.), нудьга; *strammato* – “meravigliarsi, essere disorientato, stupefatto” (ім.), здивуватися, збентежитися; *narrè* – “indietro” (ім.), назад; *picciliddro* – “bambino” (ім.), дитина; *aieri* – “ieri” (ім.), вчора; *ammammaloccuto* – “essere restare, stupefatto” (ім.), дивуватися; *cògnito in paisi* – “conosciuto in paese” (ім.), відомий у країні; *giarno* – “giallognolo” (ім.), жовтуватий; *sinni nisci* – “se ne uscire” (ім.), якщо ти вийдеш; *sissi* – “sissignore” (ім.),

так, пане; *pirtùso* – “*buco*” отвір; *vidiri* – “*vedere*” (im.), бачити; *pirchi* – “*perchè*” (im.), чому; *darrè* – “*dietro*” (im.), позаду; *càmmara* – “*camera*” (im.), кімната; *cammisa* – “*camicia*” (im.), сорочка; *ovo* – “*uovo*” (im.), яйце; *fivràro* – “*febbraio*” (im.), лютий.

У таких прикладах ми можемо простежити окремі не вживані в офіційному мовленні лексеми сицилійського діалекту, які автор уводить у текст не цілим реченням, а лише діалектними вкрапленнями, відтворюючи сицилійський діалект на лексичному, граматичному, фонетичному рівнях.

У романі А. Каміллері “*Commissario Moltalano e la lettera anonima*” сициліанізми складають приблизно 30% від загальної лексики твору. З-поміж інших є такі найпоширеніші: *l’universo criato* – “*creato*” (im.), створений всесвіт; *appresentarsi* – “*presentarsi*” (im.), представляти; *taliàta* – “*occhiata, sguardo*” (im.), погляд; *calannario* – “*calendario*” (im.), календар; *macari* – “*anche*” (im.), також; *nenti di nenti* – “*niente di niente*” (im.), нічогосінько; *taliare* – “*guardare, vedere*” (im.), дивитися; *spiare* – “*domandare, chiedere*” (im.), запитувати; *grèviu* – “*antipatico*” (im.), недобррозичливий; *la littra* – “*lettera*” (im.), лист; *la facenna* – “*facenda*” (im.), справа; *la traditora* – “*guida*” (im.), водій; *l’intinzioni* – “*fulminea, geniali*” (im.), блискавично, геніально; *in primisi* – “*in primo luogo*” (im.), на першому місці; *lo stràneo* – “*straniero, sconosciuto*” (im.), незнайомець; *babbiare* – “*scherzare*” (im.), шуткувати; *in secùndis* – “*in secondo luogo*” (im.), на другому місці; *il fujuto* – “*fuga*” (im.), втеча; *tanticchia* – “*un po’, un pochino*” (im.), мало; *strammato* – “*meravigliarsi*” (im.), дивуватися; *ammucciato* – “*nascosto*” (im.), захований; *accattare* – “*comparare*” (im.), купувати; *la seggia* – “*sedia*” (im.), стілець; *arrubbare* – “*rubare*” (im.), красти; *niscire* – “*nascere*” (im.), народжуватися; *trasiri* – “*entrare*” (im.), входити.

Аналогічна картина, де діалект представлений лише окремими лексичними одиницями на фонологічному, морфологічному й синтаксичному рівнях, зустрічається в усіх творах А. Каміллері.

Таким чином, у сучасному італійському художньому прозовому тексті простежується дві лінії авторської інтенції щодо вживання діалектів: за необхідності, наприклад, через відповідну ідею твору або з метою передачі особливостей мовлення та характеристик персонажів (Е. Ферранте), і діалект через авторські особисті уподобання (А. Каміллері). А основним мотивом вживання діалекту в текстах авторів ми вважаємо почуття поваги до характерів персонажів, до їхнього способу життя, мислення, самовираження тощо.

Ще один представник сучасної італійської прози – Р. Савіано, твори якого починаються та закінчуються неаполітанськими діалектними виразами, лексично насиченими злочинним і молодіжним жаргоном, вульгарною лексикою та іншомовними запозиченнями.

У романі “*Paranza dei bambini*” оповідач, опинившись у місті Мараджа, просить про послугу, натомість отримує відповідь, далеку від нормативної італійської “*non saprei proprio*” (власне, не знаю), адже автор використовує неаполітанське: “*Ma io n’o ssaccio proprio*”. Під час сімейної вечері батько лас головного персонажа Нікколо за зневажливе *vabbuo’* “*va bene*” (добре). У світі, в якому Нікколо хоче тріумфувати – у такому, в якому “*esistono i fottitori e i fottuti, null’altro*” (існують лише покидьки й нічого іншого), – італійська мова підходить лише для чесного невдахи, як його батько. А щоб тебе поважали, потрібен діалект: кожен у тому світі, навіть китайці, говорять ідеальною неаполітанською.

Звернемо увагу, що читач зустрічається з такими діалектними виразами в романі, які належать як до неаполітанського діалекту, так і до діалекту кампано або калабрезе, наприклад:

Me staje guardanno – “*mi stai guardando*” (im.), я дивлюся; *neh, ma chi te sta cacanno* – “*non, ma chi ti sta cacanno*” (im.), ні, але ти, хто знущається з тебе; *che guard’ a fà?* – “*che guardi a fare?*” (im.), на що він дивиться?; *guarda, frate’* – “*guarda, fratello*” (im.), дивись, братан; *m’hai rutt’ o cazzo* – “*mi hai rotto il cazzo*” (im.), ти – колочка в дупі; *e già arrivat’ a notizia* – “*è già arrivata la notizia*” (im.), надійшла новина; *mi sento comme ‘o vampire* – “*mi sento come il vampiro*” (im.), почуваю себе вампіром; *‘nu mese* – “*un mese*” (im.), один місяць; *vado a fà ‘o cameriere* – “*vado a fare il cameriere*” (im.), я йду працювати офіціантом; *sì, vabbuo’* – “*sì, va bene*” (im.), так, добре; *snun me ne fotte proprio di stà llà tutt’ e ssere* – “*non me ne fotte importa di stare là tutte le sere*” (im.), мені байдуже, що там робиться щонаочі; *per questo amm’ a fà sto favore noi a Oscar* – “*per questo abbiamo a fare questo favore a Oscar*” (im.), ось чому ми повинні зробити цю послугу Оскару; *miòvete, miett’ e sorde* – “*muoviti, metti i soldi*” (im.), давайте, кладіть гроші; *con cosa, c’ o cazz’ in mano?* – “*con cosa con il cazzo in mano?*” (im.), із чим, із його членом у руці?; *Maraja, ch’ amm’ a fà?* – “*Maraja mi chiama fare?*” (im.), називаєте мене Мараджою?; *i guaglioni* – “*i ragazzi*” (im.), хлопці; *sulo nuje e basta* – “*solo noi e basta*” (im.), лише ми й досить; *a ccà s’ adda parti* – “*qua bisogna partire*” (im.), тут необхідно відправлятися.

У вибраних прикладах поданого вище роману Р. Савіано в мовленні персонажів присутні також молодіжні говірки неаполітанським діалектом і діалект романеско. Крім того, на таких двох діалектах представлені фразеологічні й жаргонні вирази. Автор уводить їх у діалог персонажів для яскравішого вираження та розуміння кримінального сюжету.

Ще один твір Р. Савіано “*Zerozerozero*” багатий на діалектизми, гібридизовані з іншою соціально маркованою лексикою. Центральною темою роману є вживання та торгівля кокаїном. У творі розповідається про еволюцію південноамериканських наркобаронів, їхні жорстокі методи страти, стосунки з установами й історію босів так званої «білої нафти». У романі зустрічаємо неаполітанські діалектизми, діалект кампано й сициліанізми: *u munnu de chiri ca cridanu de puti campà cu ra giustizia* – “*il mondo di quelli che credono di poter con vivere con la giustizia*” (im.), світ тих, хто вважає, що може ужитися з правосуддям; *cu na bona fatica* – “*con una buona fatica*” (im.), багато роботи; *ca cchiu diventati uamini* – “*che più diventare uomini*” (im.), що вони все більше стають чоловіками; *ca tantu Dio u figghiu fujuto lo aspetta sempre* – “*che tanto Dio il*

figlio fuggito lo aspetta” (im.), що чекає на цього Богом забутого сина; *nui nun cci facimu futte e nessuno* – “*noi non ci facciamo fottere da nessuno*” (im.), ми не дозволимо нікому над нами знущатися; *cci spaccaria* – “*gli spacherei*” (im.), я б його замочив; *mi ha dato riciettu da cu me fici ammucciari* – “*mi ha dato rifugio da cui mi feci nascondere*” (im.), дав мені притулок, де я заховався; *u povaru cristu* – “*un povero cristu (uomo)*” (im.), нещасна людина.

Приклади показують, що письменник подає діалект не в мовленні персонажів, а в словах оповідача для створення експресивності, достовірності й правдивості дійсності, особливого колориту, властивого території Неаполю та його мешканцям.

Роман «Гоморра» відрізняється від усіх інших творів Савіано своєю інтертекстуальністю, а саме відтворенням медіатекстів, фрагментів статей і новин із місцевої преси, стенограм звітів про допити разом зі збереженням стилістичних особливостей медіатекстів і лексемами кримінального жаргону. Беручи кожен із таких елементів із початкового контексту, письменник переносить їх у текст роману, викладаючи цим дискурсивні утворення та риторичні стратегії: діалект, варіативність мови, різні текстуальні матеріали тощо (Де Блазі, 2002: 130).

Тема діалекту роману «Гоморра» – це такий елемент, який належить до підтексту твору, створюючи його образність. Це вивчені моменти, що характеризують візуальний і символічний виміри, даючи розуміння в безперервній грі між внутрішнім і зовнішнім світом у тексті. Неаполітанський діалект у романі не вживається тільки через уподобання автора, він не є самоціллю, а передовсім є засобом створення образності й мовної мелодійності (Spazi, suoni e lingue nel romanzo “di Napoli”, 2021):

Dicitancello ‘o professore che nun l’aggio tradito. – “Ditelo al Professore che non l’ho tradito” (im.), скажіть професорові, що я йому не зрадив; *‘o Malacarne è nu guappo ‘e cartone! – “il Malacarne è un guappo di cartone”* (im.) (типовий неаполітанський вираз, що означає “qualcuno che da delle arie senza validi motivi” – той, що красується без причини); *mi manda chi a vita va po’dda e va po’ pure llevà! – “mi manda chi la vita la può pure levare!”* (im.), він прислав мені того, хто може забрати життя; *‘o Malommo – “il Malommo”* (прізвисько боса мафії, вживається в значенні поганой людини); *‘o ciato ‘e bbufala – “il fiato da bufala”* (im.), подих буйвола; *di cannuccia – “pesce di cannuccio”* (im.) (фразеологізм, вживається в значенні тупої безмозкої людини).

Порівнюючи діалектизми у творах Р. Савіано з діалектними лексемами творів інших італійських авторів, можемо відзначити, що за походженням діалектні елементи творів автора різноманітні. Вони відбивають живі й різнопланові контакти жителів Неаполю із сусідніми регіонами, засвідчують збереження в говірках автентичності слів, форм, синтаксичних конструкцій. На діалекті переважно розмовляють усі персонажі роману, які належать до кримінального прошарку міста. Поєднання різних за походженням діалектизмів створило неповторність індивідуального стилю Савіано.

Сучасний неаполітанський діалект різко відрізняється від класичних зразків. Він став більш розмовним, вульгарним. Слідуючи за вимовою та під впливом новомодних чатів і соцмереж, він набув собі букву К, якої ніколи не було ні в італійській мові, ні в неаполітанському діалекті. В ньому плутаються або опускаються апострофи й «афрези» (лапки на початку слова) (Spazi, suoni e lingue nel romanzo “di Napoli”, 2021). Однак, використовуючи діалект у творі, письменник завжди проявляє свою ідентичність та індивідуальність стилю.

Висновок. Проведене дослідження показало, що в італійській художній прозі сучасні письменники використовують діалектизми з метою показати діалоги персонажів, аби максимально наблизити письмовий текст до розмовно-просторічного мовлення. Італійські діалекти мають певну сферу вживання. Письменники уводять їх у текст, як правило, в усній, побутовій, переважно діалогічній мові. У зв’язку із цим діалектизми мають функціонально-стилістичне, емоційно-експресивне й оцінне значення, протиставляючись словам вищого й нейтрального стилістичного тону. Виявлено, що сучасна італійська художня проза таких митців, як Е. Ферранте, А. Каміллері, Р. Савіано, відрізняється тим, що письменники вільніші у виборі лінгвістичних варіантів, таким чином гібридизуючи той чи інший італійський діалект з іншою соціально маркованою лексикою: з молодіжним сленгом, жаргоном, вульгаризмами, культизмами, розмовною лексикою тощо на фонетичному, морфологічному, синтаксичному рівнях. Лінгвокультурний аналіз виявив, що діалектизми в сучасній італійській художній прозі використовуються з особливим стилістичним і лінгвокультурним навантаженням – показати походження персонажа, культуру мовлення, сферу його спілкування, діяльності (наприклад, кримінальної), рівень освіти тощо.

Список використаних джерел:

1. Богомолова И. Сицилианизмы в прозе Андреа Камиллери. *Гуманитарные исследования*. 2018. № 2 (66). С. 69–75.
2. География: современная итальянская литература / Д. Кожанова, И. Волкова, А. Ямпольская и др. 26 сентября 2020 г. *Прочтение* : веб-сайт. URL: <https://prochtenie.org/geo/30322> (дата звернення 10.05.2021).
3. Avolio F. *Lingue e dialetti d’Italia*. Roma : Carocci, 2009. 126 p.
4. Camilleri A. *Comisario Montalbano e la lettera anonima*. 1 edizione. Hueber : Verlag GmbH & Co. KG, 2014. 48 p.
5. Camilleri A. *Un mese con Montalbano*. Milano : Arnoldo Mondadori Editore, 1998. 221 p.
6. Dardano M., Frenguelli G. *L’italiano di oggi. Fenomeni, problemi, prospettive*. Aracne, 2008. 244 p.
7. De Blasi N. *Per la storia contemporanea del dialetto nella città di Napoli. Lingua e Stile*. 2002. № 37. P. 123–157.
8. Ferrante E. *L’amica geniale*. E/O Edizioni Srl, 2011. 400 p.
9. Ferrante E. *Storia del nuovo cognome*. Napoli : Edizioni e/o, 2012. 480 p.
10. Ferrante E. *Storia di chi fugge e di chi resta*. E/O Edizioni Srl, 2013. 382 p.

11. Leggere Elena Ferrante. Come scrive. Edizioni e/o, 2016. URL: <https://www.edizionieo.it/review/5444> (дата звернення 15.07.2021).
12. Sacco M. Leggere Elena Ferrante. Chi scrive, 2016. URL: <http://www.ilpickwick.it/index.php/teatro/item/2599-leggere-elena-ferrante-come-scrive> (дата звернення 15.07.2021).
13. Saviano R. Gomorra. Viaggio nell'impero economico e nel sogno di dominio della camorra. Collana Strade blu. Milano : Mondadori, 2006. 257 p.
14. Saviano R. La paranza dei bambini. Collana I Narratori. Milano : Feltrinelli, 2016. 196 p.
15. Saviano R. ZeroZeroZero. Collana I Narratori Milano Ж Feltrinelli, 2013. 448 p.
16. Spazi, suoni e lingue nel romanzo “di Napoli”. Lo stato della città, 2021. URL: <http://sdc.napolimonitor.it/la-citta-immaginata/6-letteratura/spazi-suoni-e-lingue-nel-romanzo-di-napoli/> (дата звернення 15.07.2021).
17. Treccani. Enciclopedia dell'Italiano. URL: <http://www.treccani.it/vocabolario/> (дата звернення 15.04.2021).
18. Villata B. Primo Levi e il piemontese. La lingua de “La chiave e stelle”. Edizioni Savej, 2018. 237 p.

References:

1. Avolio, F. (2009). *Lingue e dialetti d'Italia*. Roma: Carocci.
2. Bogomolova, I.V. (2018). Sitsilianizmyi v proze Andrea Kamilleri. [*Sicilianisms in the prose of Andrea Camilleri*]. Gumanitarnyye issledovaniya. № 2 (66). pp. 69–75. [in Russian].
3. Camilleri, A. (1998). *Un mese con Montalbano*. Milano: Arnoldo Mondadori Editore.
4. Camilleri, A. (2014). *Comisario Montalbano e la lettera anonima*. Hueber: Verlag GmbH & Co. KG; 1 edizione.
5. Dardano, M., Frenguelli, G. (2008). *L'italiano di oggi. Fenomeni, problemi, prospettive*. Aracne.
6. De Blasi, N. (2002). *Per la storia contemporanea del dialetto nella città di Napoli*. “Lingua e Stile”, № 37. pp. 123–157.
7. Ferrante, E. (2011). *L'amica geniale*. E/O Edizioni Srl.
8. Ferrante, E. (2012). *Storia del nuovo cognome*. Napoli: Edizioni e/o.
9. Ferrante, E. (2013). *Storia di chi fugge e di chi resta*. E/O Edizioni Srl.
10. Geografiya: sovremennaya italyanskaya literatura. (2020). Prochtenie. [*Geography: Contemporary Italian Literature. Reading*]. URL: <https://prochtenie.org/geo/30322>. [in Russian].
11. Leggere Elena Ferrante. Come scrive. (2016). Edizioni e/o. Retrieved from URL: <https://www.edizionieo.it/review/5444>.
12. Sacco, M. (2016). Leggere Elena Ferrante. Chi scrive. Retrieved from URL: <http://www.ilpickwick.it/index.php/teatro/item/2599-leggere-elena-ferrante-come-scrive>.
13. Saviano, R. (2006). *Gomorra. Viaggio nell'impero economico e nel sogno di dominio della camorra*. Collana Strade blu, Milano, Mondadori.
14. Saviano, R. (2013). *ZeroZeroZero*. Collana I Narratori, Milano: Feltrinelli.
15. Saviano, R. (2016). *La paranza dei bambini*. Collana I Narratori, Milano: Feltrinelli.
16. Spazi, suoni e lingue nel romanzo “di Napoli”. (2021). Lo stato della città. Retrieved from URL: <http://sdc.napolimonitor.it/la-citta-immaginata/6-letteratura/spazi-suoni-e-lingue-nel-romanzo-di-napoli/>.
17. Treccani. Enciclopedia dell'Italiano. Retrieved from URL: <http://www.treccani.it/vocabolario/>.
18. Villata, B. (2018). *Primo Levi e il piemontese. La lingua de “La chiave e stelle”*. Edizioni Savej.